

УДК 069.3:005.96
DOI: 10.60022/2(9)-50S

Зоря Олексій Петрович

доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансів, економічних досліджень і туризму
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Zoria Oleksii

Doctor of Economic Sciences, Professor
Professor of the Department of Finance, Economic Research and Tourism
Poltava State Agrarian University, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-5916-4689

Безкровний Олександр Валентинович

кандидат економічних наук, доцент
професор кафедри фінансів, економічних досліджень і туризму
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Bezkrivnyi Oleksandr

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Professor of the Department of Finance, Economic Research and Tourism
Poltava State Agrarian University, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-1939-8090

Федорченко Лілія Вікторівна

заступник директора Департаменту – начальник управління розвитку туризму,
музейної справи та охорони культурної спадщини Департаменту культури і туризму
Полтавська обласна військова адміністрація, Україна

Fedorchenko Liliya

Deputy Director of the Department – Head of the Department for Tourism Development,
Museum Affairs and Cultural Heritage Protection, Department of Culture and Tourism,
Poltava Regional Military Administration, Ukraine

Дорогань-Писаренко Людмила Олександрівна

кандидат економічних наук, професор
професор кафедри фінансів, економічних досліджень і туризму
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Dorohan-Pysarenko Liudmyla

Candidate of Economic Sciences, Professor
Professor of the Department of Finance, Economic Research and Tourism
Poltava State Agrarian University, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-4027-567X

Єгорова Олена Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент
професор кафедри фінансів, економічних досліджень і туризму
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Yehorova Olena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Professor of the Department of Finance, Economic Research and Tourism
Poltava State Agrarian University, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-6868-2103

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МУЗЕЇВ ЯК ОБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Анотація. У статті розглянуто науково-методичні підходи до оцінки потенціалу музейних закладів як об'єктів туристичної інфраструктури. Обґрунтовано необхідність доповнення оцінки атрактивності музейного закладу системою кількісної оцінки його ресурсного потенціалу. Запропоновано авторське визначення терміна «потенціал музейного закладу» як сукупності ресурсів, які в результаті наукової, експозиційної та освітньо-просвітницької діяльності забезпечують суспільно корисний ефект. Класифіковано складові потенціалу музеїв: матеріальні, кадрові, науково-

інноваційні, організаційні та соціальні. Систематизовано традиційні показники ресурсного потенціалу музеїв (музейні фонди, рівень їх оновлення і реставрації, площа приміщень і територій, чисельність персоналу тощо) та показники його використання (обсяги експозиційної, культурно-освітньої та наукової діяльності). Проаналізовано динаміку зазначених показників діяльності комунальних музеїв Полтавської області за 2021–2024 рр. Аналіз дозволив оцінити адаптацію музеїв регіону до умов воєнного часу, збереження ключових ресурсів і ефективність управлінських рішень. Розроблено пропозиції щодо доповнення традиційної системи кількісних показників ресурсного потенціалу показниками ефективності (KPI) та інноваційної активності. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення системи оцінки потенціалу музеїв як об'єктів туристичної інфраструктури, покращення його використання.

Ключові слова: музеї, туристична інфраструктура, музейний потенціал, методика оцінки, кількісна оцінка, ресурси, результати діяльності.

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF RESEARCHING THE POTENTIAL OF MUSEUMS AS OBJECTS OF TOURISM INFRASTRUCTURE

Abstract. *The article highlights the scientific and methodological principles and approaches to assessing the potential of museum institutions as objects of tourism infrastructure in the context of contemporary challenges related to management efficiency, resource limitations, and the transformation of the role of cultural institutions in society. The study substantiates the need to move beyond predominantly qualitative and expert-based evaluations of museum attractiveness toward a comprehensive system of quantitative assessment of museums' resource potential. Such an approach is essential for evidence-based decision-making, strategic planning, and monitoring museum development.*

The authors propose an original definition of the “potential of a museum institution” as a set of resources that, through scientific, exhibition, and educational activities, generate socially beneficial outcomes. This definition integrates both resource-based and result-oriented perspectives, allowing for a systematic understanding of museums' capacities. Based on this conceptual framework, the structural components of museum potential are classified into material, human (staff), organizational (managerial), scientific-innovative, and social components.

The paper systematizes traditional quantitative indicators used to assess museums' resource potential, including the size and structure of museum collections, rates of collection renewal and restoration, the area of buildings and territories, and staff numbers. To illustrate the applicability of the proposed methodological approach, the dynamics of selected quantitative indicators of communal museums in the Poltava region during 2021–2024 are analyzed. The results demonstrate the preservation of key resources and the adaptation of museums to wartime conditions.

The study further proposes supplementing traditional indicators with performance indicators (KPIs), such as revenues from paid services, grant activity, and the creation of digital products. The inclusion of these indicators enables a comprehensive assessment of competitiveness and management efficiency. The results can be used to improve methodological tools for evaluating museum potential and to support strategic management in the socio-cultural and tourism sectors.

This definition integrates both resource-based and result-oriented perspectives, allowing for a systematic understanding of museums' capacities. Based on this conceptual framework, the structural components of museum potential are classified into material, human (staff), organizational (managerial), scientific and innovative, and social components.

Keywords: *museums, museum potential, tourism infrastructure, quantitative assessment, resources, performance results, assessment methodology.*

Постановка проблеми. Сучасні музеї виконують широкий спектр функцій: збирають і зберігають культурно-історичні та природничі цінності, здійснюють науково-дослідницьку, освітню, просвітницьку тощо, для успішної реалізації яких необхідний відповідний ресурсний потенціал. Потенціал музеїв оцінюють переважно за допомогою якісних методів (здебільшого експертними опитуваннями), які визначають унікальність і атрактивність музейних експонатів, тоді як кількісному аналізу ресурсного потенціалу музейних закладів приділяється менша увага. Актуальність дослідження зумовлена

відсутністю загальноновизнаного «протоколу» оцінки ресурсного потенціалу музеїв. Розроблення методики кількісної оцінки ресурсного потенціалу музеїв та потенційної результативності їхньої діяльності є важливим інструментом підвищення ефективності управління закладами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтя для розроблення системи кількісної оцінки ресурсного потенціалу музейних закладів закладені у фундаментальних працях, в яких систематизовані теоретичні та прикладні аспекти функціонування музею [3, 4]. Сучасні дослідники розглядають музеї як важливий туристичний ресурс і складову туристичної інфраструктури, зокрема досліджується їхній потенціал у культурно-просвітницькій та інноваційно-експозиційній діяльності [1, 2]. Сучасні тенденції розбудови туристичної інфраструктури та роль культурної спадщини у забезпеченні сталого розвитку регіонів висвітлено у працях іноземних дослідників, зокрема Р. Adeya та D. Lisle (2024), які акцентують на інфраструктурних трансформаціях, а також М. Apriyanti (2024), що обґрунтовує важливість туристичної бази для залучення міжнародних потоків [5–10].

Водночас, попри наявний науковий доробок, питання кількісної оцінки ресурсного потенціалу музейних закладів залишається недостатньо розробленим, зокрема відсутнє усталене визначення терміна «потенціал музейного закладу» та не визначені ключові кількісні показники його оцінки, що зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є систематизація підходів до кількісної оцінки потенціалу музейних закладів, виділення ключових індикаторів його характеристики (на прикладі аналізу показників діяльності комунальних музеїв Полтавської області) та розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи показників наявності й використання музейного потенціалу.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування розроблених рекомендацій органами управління для підвищення ефективності функціонування музейних закладів.

Виклад основного матеріалу. Термін «потенціал» (від лат. «potentia» – «приховані можливості») у загальному сенсі означає здатність, спроможність або можливість здійснювати певну діяльність, яка може проявитися за певних умов.

В економічній літературі під потенціалом найчастіше розуміють сукупність наявних ресурсів, запасів, засобів і потужностей, які можуть бути використані для досягнення певних цілей.

Щодо визначення змісту і складових потенціалу будь-якого суб'єкта діяльності виділяють два підходи, які можна застосувати до музейних закладів:

1. Ресурсний підхід, відповідно до якого потенціал – це сукупність ресурсів, що можуть бути використані. Елементами ресурсного потенціалу музею є всі наявні ресурси, так чи інакше пов'язані з його функціонуванням. Основними кількісними характеристиками ресурсного потенціалу музейної установи є наявність фондів (зокрема, музейних предметів і колекцій), площа приміщень і території, чисельність персоналу, у тому числі наукових співробітників і екскурсоводів тощо. Проте ресурсний потенціал музею формується не лише кількістю ресурсів, а насамперед їхньою якістю – унікальністю та атрактивністю музейних предметів, професіоналізмом і відданістю справі працівників.

Оцінку потенціалу музею доцільно розпочинати з неформалізованої якісної оцінки атрактивності його колекцій та експонатів. Саме ці унікальні характеристики перетворюють звичайний ресурс на «туристичний магніт», визначаючи здатність закладу залучати відвідувачів. Результатом цього етапу є отримання нечислових, описових характеристик привабливості музею для відвідувачів. Оцінка унікальності музейних колекцій передбачає залучення експертів – висококваліфікованих спеціалістів з відповідної тематики. Для об'єктивності експертизи доцільно формувати групу з працівників музею та незалежних фахівців. Якісна оцінка є основою для формування кількісних показників ресурсного потенціалу.

2. Результативний підхід, відповідно до якого потенціал – це можливості досягти певних результатів діяльності. Наприклад потенціал музею можна оцінити за його можливостями щодо прийняття за певний період відвідувачів, проведення екскурсій, наукових публікацій тощо. Так, потенціал відвідування музеїв – максимально можливий туристичний потік – визначають з урахуванням площі музейного приміщення та музейної території, пропускнуго потенціалу об'єкту, середньої тривалості відвідування закладу та інших чинників.

Кількісно результати роботи музею можна оцінити за такими основними показниками (у розрахунку на календарний рік):

- експозиційна робота – кількість виставок; кількість предметів, що експонувалися; кількість днів, коли музей відкритий для відвідувачів;
- культурно-освітня робота – кількість проведених екскурсій; кількість проведених заходів у

музеї, поза музеєм та онлайн; кількість відвідувачів і зареєстрованих учасників онлайн-заходів;

- науково-дослідна робота – кількість видань та публікацій.

Поєднання ресурсного та результативного підходів дозволяє сформулювати наступне визначення: «Потенціал музейного закладу – це сукупність матеріально-технічних, кадрових, науково-інноваційних, інформаційно-цифрових та фінансових ресурсів і можливостей, які у результаті наукової, експозиційної та освітньо-просвітницької діяльності забезпечують здатність музею ефективно здійснювати свої функції та формувати конкурентоспроможний туристичний продукт».

Загальний потенціал музейного закладу формують його складові, для кожної з яких можна визначити кількісні та якісні показники:

- матеріальний потенціал, який включає його приміщення, території та музейні фонди – колекції музейних предметів і науково-допоміжних матеріалів, що належать музею. Доцільно також визначати показники формування, оновлення та реставрації фондів;

- потенціал окремих музейних предметів, колекцій, експозицій або послуг – атрактивність та привабливість конкретного музейного об'єкта, яку можна вимірювати кількістю потенційних відвідувачів, готових витратити час і ресурси на його огляд, а також кількістю постійних відвідувачів;

- кадровий потенціал – характеризує кількість музейних працівників, їхня кваліфікація. Показниками можуть бути чисельність науковців, екскурсоводів, співвідношення кваліфікаційних категорій, стаж роботи за спеціальністю тощо;

- науково-інноваційний потенціал – це кадрова, технічна та фінансова спроможність музею проводити наукову діяльність, створювати нові знання, впроваджувати інноваційні технології. Кількісними показниками його оцінки можуть бути кількість наукових проєктів, впроваджених інноваційних технологій тощо.

Цифровий потенціал музею слід розглядати як важливу складову науково-інноваційного потенціалу, що визначає спроможність закладу впроваджувати інформаційні технології. Це включає створення віртуальних турів, відеоконтенту та діджиталізацію фондів, що дозволяє закладу залишатися доступним для відвідувачів навіть за умов фізичного обмеження доступу до приміщень.

- організаційний або управлінський потенціал – сукупність здібностей і можливостей системи управління забезпечувати досягнення результатів функціонування закладу. Важливими є швидкість і обґрунтованість прийняття рішень, стиль керівництва, рівень планування, якість контролю, система стимулювання персоналу тощо. Кількісними показниками можуть бути, наприклад, кількість реалізованих планів, оперативність реагування на виклики;

- соціальний потенціал – здатність музею задовольняти соціальні потреби суспільства, організовувати культурні заходи, відпочинок та забезпечувати інклюзивність. Кількісні показники оцінки можуть включати кількість проведених заходів, відвідувачів, учасників програм для різних соціальних груп.

Поєднання ресурсного та результативного підходів дозволяє сформувати комплексну систему показників, яка враховує як наявну базу (фонди, площі, персонал), так і фактичний суспільний ефект від діяльності. Цей підхід використано для оцінки потенціалу комунальних музеїв Полтавської області.

Полтавська область має значний потенціал музейних закладів. В області функціонує 134 музеї, з яких 2 – національні, 40 – комунальні та 92 – що працюють на громадських засадах.

Розподіл музейних закладів за адміністративними районами області нерівномірний: кількість музеїв у Полтавському районі – 17 (у т. ч. в м. Полтава – 6), Миргородському – 9, Кременчуцькому – 7 (у т. ч. в м. Кременчук – 4), у Лубенському районі – 7 музейних установ.

Серед комунальних музеїв Полтавщини краєзнавчих та історико-краєзнавчих – 22, меморіальних – 9, історичних та історико-культурних – 3, художніх – 3, інших – 3 (рис. 1).

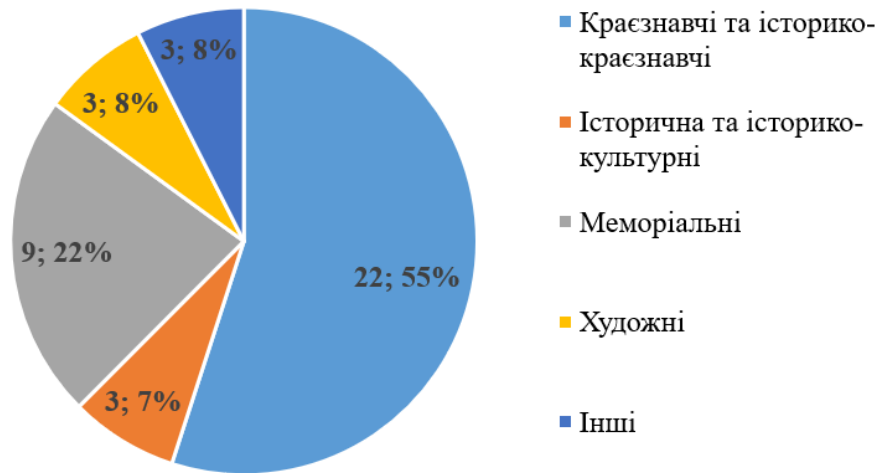

Рис. 1. Розподіл комунальних музеїв Полтавської області за профілем, 2025 р.
Джерело: сформовано авторами

Основні показники ресурсного потенціалу комунальних музеїв Полтавської області, наведені у таблиці 1, свідчать, що навіть в умовах повномасштабного російського вторгнення до України закладам вдалося зберегти свій потенціал.

Таблиця 1

Динаміка кількісних показників ресурсного потенціалу комунальних музеїв Полтавської області за 2021–2024 рр.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Зміна 2024 р. від 2021 р. (+,-)	
					абсолютне	відносне, %
1. Кількість музеїв	40	40	39	40	-	-
2. Кількість одиниць основного фонду	511790	516822	701136	528025	+16 235	+3,2
3. Кількість одиниць науково-допоміжного фонду	130094	123348	132095	135180	+5 086	+3,9
4. Надійшло за рік одиниць основного фонду	5536	4689	4478	23653	+18 117	зб. у 4,3 рази
5. Оновлення основного фонду, %	1,1	0,9	0,6	4,5	+3,4	зб. у 4,1 рази
6. Вибуло за рік з основного фонду	-	-	-	1	+1	×
7. Кількість одиниць фонду, що потребують реставрації	25590	25444	25277	24773	-817	-3,2
8. Відреставровано одиниць фонду	234	290	296	343	+109	+46,6
9. Показник реставрації фондів, %	0,9	1,1	1,2	1,4	+0,5	+55,6
10. Площа території, тис. м ²	50672,3	50685,3	50680,6	50680,6	+8,3	+0,0
11. Площа будівель, м ²	27737,4	27641	28927	29336	+1 598,6	+5,8
із них відведені: - для експозиції	15670	16073,4	16161,9	16532,3	+862,3	+5,5
- під фондосховище	2516,9	2563,4	2707,2	2593,4	+76,5	+3,0
12. Чисельність працівників, осіб	487	483	486	490	+3	+0,6
- із них наукових співробітників та екскурсоводів	180	190	188	188	+8	+4,4

Джерело: складено авторами

Як бачимо, кількість комунальних музеїв Полтавської області у 2021–2024 рр. залишалася незмінною. Показники ресурсного потенціалу переважно стабільні, з незначними коливаннями в межах $\pm 5\%$. У досліджуваний період загрози воєнного часу могли спричинити суттєві втрати ресурсів музейних установ, проте цього не відбулося. Загальний приріст основних фондів за 2021–2024 рр. становить 16 235 одиниць (3,2 %), а науково-допоміжного фонду – 5 086 одиниць (3,9 %). Стрімке зростання надходжень до основного фонду у 2024 році відбулося переважно завдяки поповненню фондів Історико-культурного заповіднику «Більськ» за результатами археологічних розкопок Більського

городища.

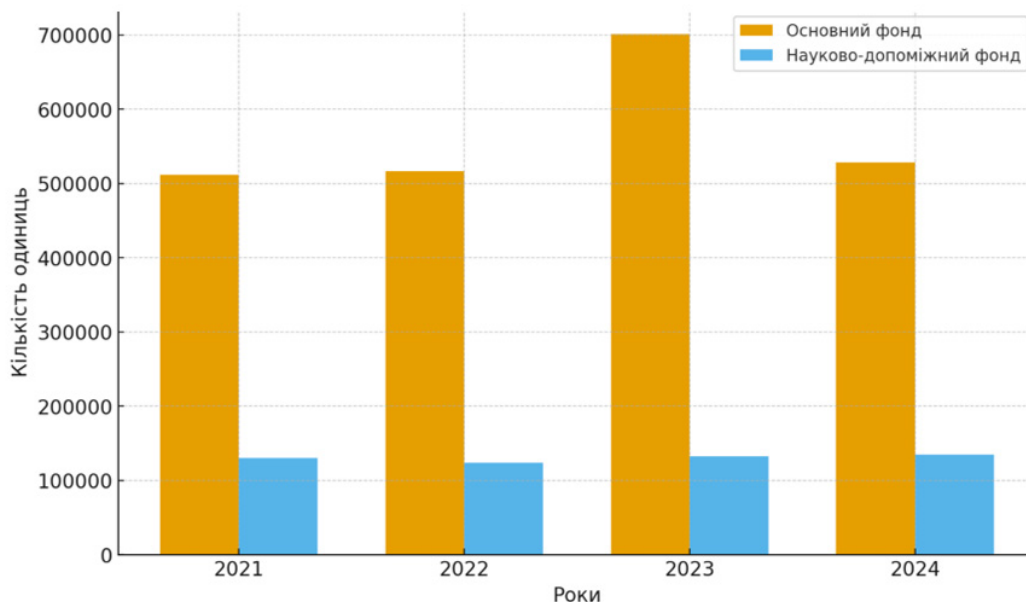

Рис. 2. Динаміка фондів комунальних музейних закладів Полтавської області
Джерело: сформовано авторами

Кількість відреставрованих одиниць музейного фонду хоча й повільно, але зростає – з 234 у 2021 році до 343 у 2024 році (на 46,6 %), водночас кількість предметів, які потребують реставрації, зменшилася на 817 одиниць або 3,2 %.

Площа території музеїв упродовж 2021–2024 років майже не змінювалася, а площа будівель зросла на 5,8 % і на кінець періоду дослідження становила 29,4 тис. м². Відмітимо, що у багатьох музеїв відсутні надійні фондосховища та укриття для персоналу і відвідувачів, що є проблемою під час війни.

Попри низький рівень оплати праці у музейній сфері, загальна чисельність працівників комунальних музеїв Полтавської області залишалася практично незмінною – 487±4 осіб, а чисельність наукових співробітників та екскурсіводів навіть дещо зросла – з 180 до 188 осіб (на 4,4 %).

Динаміка зазначених показників свідчить про адаптацію мережі комунальних музеїв Полтавської області до умов воєнного часу та збереження їхнього потенціалу для подальшої роботи, про що свідчать дані таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка показників діяльності комунальних музеїв Полтавської області за 2021-2024 рр.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Зміна 2024 р. від 2021 р. (+,-)	
					абсолютне	відносне, %
1. Кількість видань і публікацій	1334	1176	808	895	-439	-32,9
2. Кількість проведених виставок	557	555	730	705	+148	+26,6
3. Кількість предметів основного фонду, що експонувалися протягом року, всього	77764	54863	56425	57392	-20 372	-26,2
у тому числі на виставках:						
- у музеї	32017	39722	42852	39405	+7 388	+23,1
- поза музеєм	1354	414	1395	1297	-57	-4,2
4. Кількість днів на рік, відкритих для відвідування	9961	9222	10695	11094	+1 133	+11,4
5. Кількість відвідувачів, тис. осіб	282,29	124,24	226,7	253,60	-28,69	-10,2
6. Кількість проведених екскурсій	12721	5499	11824	12885	+164	+1,3

Джерело: складено авторами

Загальна динаміка показників діяльності музеїв області характеризується спадом у 2022 році, році шокового впливу повномасштабного російського вторгнення, та поступовим відновленням у 2023–2024 роках. Наведені дані свідчать про зміну фокусу музейної діяльності з видавничої на експозиційну: упродовж 2021–2024 рр. кількість публікацій, підготовлених музейними працівниками, скоротилася на 32,9 %, водночас кількість проведених виставок зросла на 26,6 %. Додатково відмітимо, що у 2024 році музеями області було проведено 285 онлайн-заходів, до участі в яких долучилося 336,7 тис. зареєстрованих відвідувачів. Водночас кількість офлайн-відвідувачів у 2024 році становила 253,6 тис. осіб, що є нижчим за рівень 2021 року на 10,2 %. Скорочення зумовлено нестабільною безпековою ситуацією, регулярними повітряними тривогами та пов'язаними з ними обмеженнями доступу до музейних закладів, а відтак – і зменшенням доходів від екскурсійної діяльності. Водночас, порівняно з 2022 роком, потік екскурсантів у 2024 році зріс більш ніж удвічі.

Попри скорочення кількості відвідувачів, кількість проведених екскурсій дещо зросла (+1,3 %), що дозволяє зробити висновок про зміну структури аудиторії: відвідувачі, серед яких значну частку становлять внутрішньо переміщені особи, демонструють вищий рівень зацікавленості в організованих формах відвідування музеїв та поглибленому ознайомленні з експозиціями.

За період дослідження загальна кількість експонованих музейних предметів скоротилася на 26,2 %, при цьому кількість предметів, представлених у музейних експозиціях, зросла на 23,1 %, а експонування поза межами музеїв зменшилося на 4,2 %. Така динаміка свідчить про інтенсифікацію використання музейних площ та концентрацію експозиційної діяльності безпосередньо у приміщеннях музеїв. На це ж вказує і зростання загальної кількості днів, у які музеї були відкриті для відвідування протягом року, на 11,4 %.

Таким чином, показники дозволяють зробити висновки про збереження потенціалу музеїв Полтавської області та їхню адаптацію до умов воєнного часу.

Для поглибленої оцінки результативності використання музейного потенціалу до традиційних показників пропонуємо додати систему показників ефективності (КРІ), що відображають фінансову самостійність та інноваційність закладів. Зокрема, аналіз доходів від надання платних послуг та залучених грантових коштів, їх частка у загальному бюджеті музею, дозволяє оцінити ефективність менеджменту в умовах обмеженого бюджетного фінансування.

Також доцільно виділити групу показників інноваційної активності, зокрема визначати кількість створених/запроваджених інноваційних форматів роботи з відвідувачами (інноваційні екскурсії, квести, відеоконтент тощо). Впровадження індикаторів цифрової активності (кількість створених онлайн-продуктів, віртуальних турів, кількість унікальних користувачів цифрових ресурсів музею) дає змогу виміряти рівень адаптації музеїв до сучасних запитів відвідувачів.

Висновки. За результатами дослідження систематизовано підходи до оцінки потенціалу музейних закладів, що дозволило сформулювати авторське визначення цього терміна як сукупності ресурсів, які забезпечують суспільно корисний ефект. Обґрунтовано доцільність поєднання ресурсного та результативного підходів для отримання комплексної характеристики діяльності музеїв як об'єктів туристичної інфраструктури.

Запропонована система показників охоплює ресурсну, результативну, фінансову, цифрову та інноваційну складові комплексної кількісної оцінки потенціалу музейних закладів. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні комплексної системи кількісних показників ефективності музеїв (КРІ), а також в обґрунтуванні методики порівняльного аналізу потенціалу різних категорій музейних закладів для обґрунтування стратегічних управлінських рішень у сфері розвитку туризму.

Література

1. Антоненко В., Хуткий В. Музеї як туристичний ресурс: культурно-просвітницькі проекти в сучасному культурному просторі туристичної дестинації. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*. 2021. Том 4 № 2. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.4.2.2021.249698>.
2. Єгорова О. В., Скляр Г. П., Логвин М. М., Карпенко Н. М., Тютюнник Ю. М. Інноваційні методи проведення музейних екскурсій. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. Том 2(3). С. 22–28. DOI: [https://doi.org/10.60022/2\(3\)-3S](https://doi.org/10.60022/2(3)-3S).
3. Лавренко В. Практичне музеєзнавство. Дніпро : ЛПРА, 2023. 116 с.
4. Руденко С. Б. Музей як технологія : монографія. Київ : Ліра-К, 2021. 436 с.

5. Adeya P., Lisle D. Tourism Infrastructures. *Tourism GeoGraphies*. 2024. Pp. 1-11. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616688.2024.2412543>.
6. Apriyanti M., Sumaryoto M. The Importance of Tourism Infrastructure in Increasing Domestic and International Tourism. *International Journal of Research In Vocational Studies (IJRVOCAS)*. 2024. Vol. 3. № 4. Pp. 113-122. DOI: <https://doi.org/10.53893/ijrvocas.v3i4.46>.
7. Geçikli M. and al. Cultural Heritage Tourism and Sustainability: A Bibliometric Analysis. *Sustainability*. 2024. № 16 (15), 6424. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16156424>.
8. ICOM (International Council of Museums). URL : <https://icom.museum/> (дата звернення: 08.12.2025).
9. Mammadova E., Abdullayev A. The Role of Cultural Heritage in Tourism Competitiveness. *Porta Universorum*. 2025. Vol. 1 (5): Liepa, Pp. 64–72. DOI: <https://doi.org/10.69760/portuni.0105005>.
10. Schou M.M., Løvlie A.S. The Diary of Niels: Affective engagement through tangible interaction with museum artifacts. November 2020. 10.48550/arXiv.2011.11375. DOI: 10.48550/arXiv.2011.11375.

References

1. Antonenko V., Khutkyi V. (2021) Muzei yak turystychnyi resurs: kulturno-prosvitnytski proekty v suchasnomu kulturnomu prostori turystychnoi destynatsii [Museums as a tourist resource: cultural and educational projects in the modern cultural space of a tourist destination]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriya: Turizm*, vol. 4 No 2. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.4.2.2021.249698>.
2. Yehorova O. V., Skliar H. P., Lohvyn M. M., Karpenko N. M., Tiutiunnik Yu. M. (2025) Innovatsiini metody provedennia muzeinykh ekskursii [Innovative methods of conducting museum excursions]. *Aktualni Problemy Staloho Rozvytku*, vol. 2(3), pp. 22–28. DOI: [https://doi.org/10.60022/2\(3\)-3S](https://doi.org/10.60022/2(3)-3S).
3. Lavrenko V. (2023) *Praktychne muzeieznavstvo* [Practical Museology]. Dnipro: LIRA. 116 p.
4. Rudenko S. B. (2021) *Muzei yak tekhnolohiia: monohrafiia* [Museum as a technology: monograph]. Kyiv: Lira-K. 436 p.
5. Adeya P., Lisle D. (2024) Tourism Infrastructures. *Tourism GeoGraphies*, pp. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616688.2024.2412543>.
6. Apriyanti M., Sumaryoto M. (2024) The Importance of Tourism Infrastructure in Increasing Domestic and International Tourism. *International Journal of Research In Vocational Studies (IJRVOCAS)*, vol. 3 No 4, pp. 113–122. DOI: <https://doi.org/10.53893/ijrvocas.v3i4.46>.
7. Geçikli M. et al. (2024) Cultural Heritage Tourism and Sustainability: A Bibliometric Analysis. *Sustainability*, vol. 16(15), 6424. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16156424>.
8. ICOM (International Council of Museums) (2025) URL: <https://icom.museum/> (accessed December 08, 2025).
9. Mammadova E., Abdullayev A. (2025) The Role of Cultural Heritage in Tourism Competitiveness. *Porta Universorum*, vol. 1(5), pp. 64–72. DOI: <https://doi.org/10.69760/portuni.0105005>
10. Schou M. M., Løvlie A. S. (2020) The Diary of Niels: Affective engagement through tangible interaction with museum artifacts. DOI: 10.48550/arXiv.2011.11375.